

BÜYÜK BRİTANYA’NIN İSTANBUL BÜYÜKELÇİSİ: JOHN MURRAY
GREAT BRITAIN’S ISTANBUL AMBASSADOR: JOHN MURRAY

Dr. Öğr. Üyesi Fatih GÜRCAN

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
fatih.gurcan@medeniyet.edu.tr
ORCID No: 0000-0002-0905-6487

ÖZET

18. yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu’nun tedricen düşüşe geçtiği, buna karşın hala dünyanın sayılı güçlü devletlerinden biri olduğu birasırdır. Bu dönemde Büyük Britanya ise Avrupa’nın yükselen siyasal güçlerinden biri konumundadır. Temelde bir ada devleti olan Britanya, coğrafi konumu nedeniyle deniz aşırı bir genişleme politikası takip etmişti. Britanyalılar, denizci bir millet olarak ticarete yönelmişler ve merkantalist iktisadi düşünceyi benimseyerek, dünyanın çeşitli noktalarında ticaret üsleri kurmuşlardı. Osmanlı İmparatorluğu, Balkanlar’a Ortadoğu’ya ve Doğu Akdeniz’e hâkim bir devlet olarak, Britanya Karallığı için kritik öneme sahip bir devlettir. 1765 yılında Kral III. George, Venedik elçisi olan John Murray’i, İstanbul’a büyükelçi olarak tayin etmişti. Britanya dışişleri bu atamayı yaparken, Osmanlı İmparatorluğu’nun önemli bir diplomatik aktör olduğunun farkındaydı. Venedik’te başarılı bir büyükelçilik dönemi geçiren Murray’e, yeni görevinde güveniliyordu. Başlangıçta, Murray’nin sakin bir ortamda başlayan ve ticaret odaklı olan bu görevi, Osmanlı ile Rusya arasında gerilimin artmasıyla beraber farklı bir boyut kazanmıştı. Rusya’nın Lehistan’a hâkim olma isteği, Leh milliyetçilerinin Osmanlı’dan yardım istemesine sebep olmuş ve Osmanlı İmparatorluğu Rusya’ya savaş açmıştı. Büyük Britanya’nın Rusya ile olan iyi ilişkileri, Murray’nin siyaseten altından kalkmasının zor olduğu bir durumla karşılaşmasına neden olmuştu. Çalışmamızda Murray’nin görev süresi boyunca İstanbul’daki diplomatik ilişkiler ve Britanya elçiliğinin perspektifinden Osmanlı başkentindeki günlük hayat ele alınacaktır.

ABSTRACT

The eighteenth century, the Ottoman Empire has a gradual decline, but it is still a period of one of the strong states of the world. In this period, the Kingdom of Great Britain was one of the growing political forces in Europe. Basically, a state of the island followed an overseas expansion policy due to the geographical position of Great Britain. The British managed to trade as a nation and adopted Mercantilist economic doctrine, have established commercial basis at various points in the world. The Ottoman Empire had a critical importance British Kingdom, as it dominated the Balkans, the Middle East and the Eastern Mediterranean. In 1765, King III. George, John Murray, who was the British resident in Venice, was appointed in Istanbul as an ambassador. When arranging this appointment, the British foreign office was aware that the Ottoman Empire was an important diplomatic actor. Murray, who had a successful ambassadorial period in Venice, was trusted in his new position. Initially, Murray's mission, which started in a calm environment and focused on trade, gained a different dimension with the increasing tension between the Ottoman Empire and Russia. Russia's ambition to dominate Poland caused Polish nationalists to ask for help from the Ottoman Empire and after that Ottoman Empire declared war on Russia. Great Britain's good relations with Russia had put Murray in a politically difficult situation to deal with. In our paper, diplomatic relations in Istanbul during the Murray and the daily life will be discussed from the perspective of Britain's Embassy in the Ottoman capital.

Geliş Tarihi:

29.09.2021

Kabul Tarihi:

01.11.2021

Yayın Tarihi:

30.12.2021

Anahtar Kelimeler

Osmanlı İmparatorluğu
Büyük Britanya
İstanbul
John Murray
Diplomasi.

Keywords

Ottoman Empire
Great Britain
Istanbul
John Murray
Diplomacy.

<https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1002046>.

Gürçan, F. (2021). Büyük Britanya’nın İstanbul Büyükelçisi: John Murray. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(4), 1967-1978.

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu gücünün zirvesine 16. yüzyılda ulaşmış olan büyük bir devlettir. İmparatorluğun yükselişi gibi, düşüş süreci de tedricen gerçekleşmiş ve imparatorluk 20. yüzyılın başlarına kadar varlığını devam ettirmeyi başarmıştır. 18. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun askerî ve siyasî yönden güç kaybına uğradığı, buna mukabil, devletin bürokrasi, dış politika gibi alanlarda tekâmül gösterdiği ve karşılaşılan sorunları Bâb-ı Âli'nin devlet aklıyla çözümlenmeye çalıştığı bir dönemdir. İmparatorluk, siyasal rakipleriyle daha evvel tek başına mücadele ederken, uğradığı güç kaybını telafi edebilmek amacıyla bu yüzyıldan itibaren Avrupa devletler sistemi içerisinde kendisine bir yer edinmişti. İçine dâhil olunan bu yeni denklem içerisinde her ülkenin kendine göre hedefleri ve çekinleri bulunmaktaydı. Rusya; Lehistan, İsveç ve Osmanlı'nın aleyhine genişlemek istiyordu (Mckay, 2011: 253-271). Avusturya, Almanya'daki siyasal üstünlüğünü Prusya'ya kaptırmak istemiyordu (Rady, 2021: 242-254). Fransa, Benelüks bölgesi ile İtalya'da üstünlük kurmak istiyor ve Lehistan'ın bağımsızlığını korumaya çalışıyordu.

Diğer siyasal güçlerin aksine Britanya, Avrupa kıtasında büyük ölçekli toprak kazanımı peşinde değildi. Hannover, Malta ve Cebelitarık gibi küçük ancak stratejik öneme haiz bazı kara parçalarını elde tutmalarının dışında, İngilizler'in Avrupa'da territoryal hâkimiyet kurmak gibi bir maksatları yoktu. İngilizler deniz aşırı koloniler kurmayı ve merkantilizm merkezli iktisadi bir yapı kurmayı hedeflemişler ve 18. yüzyıla gelindiğinde bunu büyük ölçüde başarmışlardı (Davies, 2006: 625-626).

Britanyalıların Amerika, Okyanusya veya Doğu Asya'da koloniler kurması, bu kolonilerde yerleşimler oluşturması veya yerleşim oluşturdukları bölgelerde askerî güçlerini kullanarak, topraklarını genişletmesi çok zor olmamıştı. Ancak hem Akdeniz ticaretinin merkezinde bulunan hem de büyük bir pazar olan ama hâlâ çok güçlü bir devlet mekanizmasına sahip olan Osmanlı Devleti'nin aleyhine büyümek, Britanya için kolay değildi. Britanyalıları bu yolu denemek yerine Osmanlı toprakları üzerinde sadece ticari faaliyet gösteren ancak kapitülasyonların verdiği ayrıcalıklarla, kendi iç dinamikleri ile hareket etme olanağına sahip Levant Company'yi kurmuşlardı. Bu ticaret şirketi, özellikle İstanbul, Halep, İzmir, Kıbrıs gibi deniz ticaretinin yaygın olduğu noktaları merkez olarak faaliyet göstermekteydi. Büyükelçilik dışında, Osmanlı topraklarındaki İngiliz diplomatik misyonları da esasen Levant Company tüccarlarının kendi çabalarıyla kurdukları konsolosluklardı. Tüccarların kendi aralarındaki meseleleri ve Britanyalıların hukuki sorunlarını konsolosluklar çözmekte, onların gücünün yetmediği noktalarda İstanbul'daki büyükelçilik devreye girmektedir (Wood, 1964: 59-80).

Britanya'nın İstanbul Büyükelçiliği'nin bu bağlamda odaklandığı ana husus Osmanlı İmparatorluğu ile mümkün olduğu kadar iyi geçinerek, Doğu Akdeniz'deki tüccarlarının güvenliğini sağlamak ve Levant Company'nin kârlılığını artırmaktı. Bu amaçla, İngilizler İstanbul'a yaptıkları atamalarda ticari bilgi ve donanımı ön planda tutmaktaydılar. Örneğin, 1746-1761 arasında 15 yıl gibi uzun bir süre büyükelçilik görevinde bulunan James Porter tüccar kökenli bir diplomattı. Murray'nin selefi Henry Grenville ise, siyasetçi bir aileden gelmekle beraber, ticari konulara oldukça hâkimdi. Onun ağabeyi James Grenville, kraliyet sarayının kasa sorumlusuydu (Grenville, 1852: 394).

Murray'nin, İstanbul'a atanmasında, onun Venedik'te elçilik yapıyor olmasının büyük etkisi vardı. Eski siyasal gücünden uzak ama ticarete hâlâ aktif bir devlet olan Venedik Cumhuriyeti, Britanya'nın iyi ilişkilere sahip olduğu bir devlettir. İngilizler Akdeniz sahasındaki elde ettikleri birçok bilgiyi Venedikliler'den öğrenmişlerdi. Venedik'in Osmanlı ile çok köklü ilişkileri vardı ve Venedikli tüccarlar tarihsel olarak Doğu Akdeniz ticaretine hâkim durumdaydılar. Venedik'te bulunan İngiliz tüccarlar da sürekli olarak Osmanlı topraklarına uğradıklarından, Murray Osmanlı İmparatorluğu hakkında belli ölçüde bilgi sahibiydi. Ayrıca İngilizler Venedik'in tarihsel balyos raporlarında da faydalanmaktaydılar. (TNA, PRO: 31/14/115). Murray 1754'ten 1766'ya kadar Venedik'te kalmış ve oldukça keyifli ve eğlenceli bir elçilik dönemi geçirmişti. Şehrin gece hayatına, balolarına ve karnavallarına da katılan Murray, meşhur maceracı Casanova ile arkadaşlık kurmuştu. Bu süreçte John Murray, oldukça fazla kilo almıştı, sürekli yemek yemekten muzdaripti ve Venedik'teki görevi ile ilgili en büyük şikâyeti de,

buydu. (Holmes, 2004: 952-953). John Murray'ın kardeşi Elizabeth Murray 1755'te konsolos Joseph Smith ile evlendiğinden, Murray'nin şehirdeki sosyal çevresi de çok genişlemişti.

1. MURRAY'NİN İSTANBUL'DAKİ İLK YILLARI

John Murray Venedik elçiliği yaptığı sırada, Kral III. George'un imzasıyla İstanbul'a atanmıştır. Bu dönemde Britanya hariciyesi iki farklı bakanlıktan oluşmaktaydı. Çoğunluğu İskandinav ve Protestan olan ülkelerle ilişkilere, Northern Department birimi bakarken, aralarında Venedik ve Osmanlı İmparatorluğu'nun da bulunduğu Akdeniz ülkelerine ise Southern Department birimi bakmaktaydı. Bu bakanlığın başında bulunan Henry Seymour, Murray'nin, Venedik'teki performansından memnundu (TNA, SP 99/69: 174a-183b). Seymour, Venedik'e göre daha prestijli ama çok daha zor olan İstanbul misyonuna atayabilmek için Başbakan Charles Watson Wentroth'u ve Kral III. George'u ikna etmiş ve 15 Kasım 1765'te Murray İstanbul'a tayin edilmişti (TNA, SP 105/99: 303a). Diplomatik teamüllere göre bu atama aslında bir tür terfi idi. Buna karşın, Murray Venedik'teki görev yerinden memnundu ve İstanbul'a gelmek istemiyordu. Kendisi İstanbul'a atanmak için yetersiz görüyordu ve bu fikrini Henry Seymour'a samimi bir dille iletmışti (TNA, SP 97/42: 202a). Ancak, Kral III. George'un imzasının bulunduğu bir atamanın geri döndürülmesi söz konusu olamazdı.

John Murray, Venedik elçiliği devam ettiği sırada, İstanbul'a tayin edilmiş ve mesafenin uzunluğundan ötürü, kendisinden Londra'ya uğramadan doğrudan İstanbul'a gitmesi istenmişti. Murray yaklaşık altı ay kadar yaptıktan sonra, 1766 Mayıs'ında yola çıkmıştı. Murray'nin, padişaha teslim edeceği itimat mektubu, 1766'nın Şubat ayında hazırlanmıştı (TNA, SP 99/69: 321a). Murray İstanbul'a gelene kadar geçen sürede, William Kinloch maslahatgüzar olarak görevlendirilmişti. Kinloch, Halep konsolosu olduğundan, Porter ile Grenville dönemlerinden beri İstanbul'daki diplomatik duruma hâkimdi. Grenville İstanbul'dan ayrılmadan önce Kinloch'un gelmesini beklemiş onu sadrazama tanıtmış ve Londra'ya gitmişti (TNA, SP 97/42: 237a).

Murray, İstanbul'a sağ salim ulaştığına dair ilk mektubunu 2 Haziran 1766'da Londra'ya göndermişti (SP 97/43: 42a). John Murray İstanbul'da Kurban Bayramı'nın üçüncü gününe tesadüf eden H.12 Zilhicce 1179/M.22 Mayıs 1766 tarihindeki şiddetli deprem gerçekleştiğinde gemide bulunmaktaydı. İstanbul'a ulaştığında, Osmanlı başkenti hâlâ depremin şokunu yaşamaya devam etmekteydi. Muhtemelen Kinloch ve elçilik mensuplarından aldığı bilgi dâhilinde depremin detaylarını öğrenmişti (TNA, SP 97/43: 44b-45a). Murray depremi anlattığı mektubunda, Suriçi İstanbul'da dört selâtin camiinin zarar gördüğünü ve Fatih Camii'nin kubbesinin çöktüğünü belirtmekteydi. Sultanın sarayının da (Topkapı Sarayı) zarar gördüğünü belirten Murray, yabancı elçiliklerin bulunduğu Pera bölgesinde ise can ve mal kaybının daha düşük boyutta olduğunu belirtmekteydi. Murray'nin Londra'ya yolladığı mektubun içeriği, İngiliz gazetelerinde yayınlanmıştı. (Salisbury and Winchester Journal, 14 Temmuz 1766: 1479/1). John Murray'nin verdiği bu bilgiler, Türk kaynakları ile genel anlamda örtüşmektedir (Cezzar, M., 1963: 327-414).

Büyükelçi Murray, bütün görev süresi boyunca sadece bir kez padişahın huzuruna çıkma fırsatı bulmuştu. Onun padişahla tek görüşmesi, Kral III. George'un imzalayarak ve itimat mektubunu takdim ettiği günde gerçekleşmişti. Murray, Topkapı Sarayı'nda arza çıkmak için kendi beklentisinden daha kısa bir süre davet edildiği için mutlu olmuştu. Kendisini, Sadrazam Muhsinzâde Mehmed Paşa gayet nazik bir şekilde ağırlamış ancak arz odasında biraz fazla beklemek zorunda kalmıştı. Daha sonra Murray, padişahın huzuruna çıkmış kısa bir görüşme yaptıktan ve itimat mektubunu padişaha takdim ettikten sonra, Topkapı Sarayı'ndan ayrılmıştı. Murray'i bu görüşmede en çok etkileyen kısım, Bâb-ı Âli tercümanının, Murray'e cevap verirken padişahın, kendisi ile göz göze gelmesi ve Sultan III. Mustafa'nın, tercümanın söylediklerini gözleriyle tasdik etmesiydi. (TNA, SP 97/43: 49b-50b).

John Murray'nin İstanbul'daki ilk iki yılı oldukça sakin geçmiştir. Bu dönemin en önemli siyasal olayı Gürcü Kralı II. Erekle'nin ve müttefiki İmereti Kralı I. Solomon ile Osmanlı'nın kuzeydoğu sınırlarını tehdit etmesiydi. Bu sorunu çözmek için Çıldır Valisi Hasan Paşa görevlendirilmişti. Hasan Paşa'ya

takviye amacıyla aynı zamanda Sivas, Trabzon ve Karaman eyaletlerine bağlı bazı birlikler görevlendirilmişti. Hasan Paşa Gürcüler karşısında başarılı olmuştu. Sefer sırasında Gorgi, Bori, Odiş, Sabuncu kaleleri Osmanlılar tarafından feth olunmuştu (Çeşmîzâde Mustafa Reşid, 1993: 4-5). Kafkasya bölgesinden gelen bu haberler, Britanya basınında elçilik merkezli enformasyon olarak, kendine yer bulmaktaydı. Osmanlı Ordusunun başarıları ve Gürcülerin barış istemeye mecbur kalması 1766 yılının Kasım ayının sonu ve Aralık ayının başında yayımlanan gazetelerde haber olmuştu (Leeds Intelligencer: 2 Aralık 1766, 669/2). Haberler önce kurye vasıtasıyla Viyana'ya gönderiliyor buradan önce Hollanda'ya oradan gemiyle Londra'ya ulaşan kuryeler vasıtasıyla Britanya'ya bilgi aktarımı sağlanıyordu.

Murray'nin görev süresinin ilk iki yılında, asıl odaklandığı husus ticaretti. İstanbul'da, İngiliz tüccar sayısı, Fransız, İtalyan ve hatta Avusturyalılara göre daha az olduğundan Murray, genellikle taşradan gelen sorunları çözmeye odaklanmıştı. İstanbul'da yaşayan az sayıdaki Britanyalı'nın önemli bir kısmı Büyükdere'de bulunmaktaydı. Aynı zamanda elçiliğin yazlık konutu da Tarabya-Büyükdere bölgesinde yer almaktaydı (Berridge, 2009: 10-11). Murray dâhil, elçilik yetkilileri 1768 ve 1769 yıllarında İstanbul'un merkezi semtlerinde veba salgını çıkması üzerine, daha güvenli olduğu için yazlık saraya intikal etmişler ve büyükelçilik diplomatik faaliyetlerini buradan sürdürmüşlerdi (TNA, SP 97/47: 181a-181b).

Elçiliğin iki yıllık barış dönemindeki en büyük problemi yereldeki Britanyalı tüccarların Osmanlı İmparatorluğu'nun yetkilileriyle yaşadıkları sıkıntılardı. Özellikle kapitülasyonların ne şekilde uygulanacağı ve bu imtiyazların sınırının ne olduğu, taraflar arasında sorunlara neden olmaktaydı. İngiliz arşivinde mahkeme kayıtlarını içeren J90 (Supreme Court of Judicature) tasnifinde bu konuyla ilgili bazı kayıtlar yer almaktadır. Konsolosluk yetkililerinin diplomatik dokunulmazlıklarının sınırının ne olduğu, hukukî açıdan gri bir alandı. Bu duruma en ilginç örneklerden biri Halep Konsolosluğu'nun bünyesinde yaşanmıştı. Konsolosluğun birinci tercümanı olan George Aide, bölgede Müslümanlara kötülük yapan yeşil sarıklılar grubunun önderi Çelebi Efendi'ye yardımcı olmakla suçlanmaktaydı. İngilizlere göre bu tercümanın kapitülasyonlara dayalı dokunulmazlığı vardı ve kadı huzurunda yargılanması uygun değildi. Osmanlılar ise, olayın bir şer'i hukuk meselesi olduğunu telakki etmelerinden dolayı, tercümanın yargılanabileceğine karar vermişlerdi. Elçilik uzun süre bu yargılamaya karşı çıkmış ama nihayetinde George Aide hapse gönderilmişti (TNA, SP 97/43: 148a-149b).

Levant Company'nin seyr-ü sefer serbestliği meselesi de, İngiliz büyükelçiliği ile Bâb-ı Âli'nin en çok karşı karşıya geldikleri konulardan biriydi. Osmanlılar, kendi provizyonalist ekonomik politikaları gereğince, ülkeden her mamulün, serbestçe yurtdışına çıkarılmasına karşı çıkmaktaydılar. Osmanlı yönetimi dışarı çıkarılması yasak bir ürün veya devletin prensiplerine aykırı bir uygulama gördüğünde, İngiliz tüccarlara engel olmaktaydı. En büyük sorunlardan biri de Cezayir ve Traplusgarp'taki dayılarla, İngiliz tüccarlar arasındaki çekişmeydi. İngilizler, Garp Ocaklarının korsanlık faaliyetlerinden şikâyetçiydiler (TNA, SP 97/43: 122a). Levant Company bu bölgeye özel önem vermekteydi zira İngilizler 16. yüzyılda bu bölgede Barbary Company'i kurmuşlar ancak başarısız olmuşlardı (McLean-Matar, 2021: 100-101). Levant Company bu başarısızlığın verdiği tecrübeyle Kuzey Afrika'ya özel önem vermekteydi.

Murray'nin barış döneminde, en büyük rakibi Fransız Elçisi Vergennes Kontu Charles Gravier idi. 1774-1787 arasında Fransa'nın dışişleri bakanlığını da üstlenen Vergennes çok yetenekli bir diplomatı ve sahip olduğu zekâ ve tecrübe sayesinde İstanbul'daki diplomatik çevrelerinin o dönemde en popüler simasıydı. 1755-1768 yılları arasında İstanbul'da görev yapan Vergennes, Murray geldiğinde, İstanbul'daki görev süresinin sonuna gelmişti. Bununla beraber, Vergennes'in şahsında Fransızlar'ın, Osmanlı üzerindeki tesir gücü Murray'e göre çok daha fazlaydı. Kuşkusuz bu durumda Osmanlı İmparatorluğu'nun Fransa ile çok uzun zamandır temas halinde olmasının ve Baron de Tott gibi Fransız kökenli uzmanların Osmanlı Ordusunda görev almasının payı yadsınamazdı. (Murphy, 1982: 79-80). Ancak bütün bu etmenlerin dışında Vergennes, Murray'den çok daha parlak bir figürdü ve gerek

diplomatik çevrelerde gerekse de Osmanlı devlet adamları üzerinde Vergennes'in etki gücü çok daha fazlaydı. Murray, Vergennes'in önüne geçebilecek, İngiltere'nin çıkarlarını Osmanlı nezdinde Fransa'dan önde tutabilecek yetenekte bir diplomat değildi.

Bu araştırmada fen bilimleri ve matematik öğretmeni adaylarının STEM alanlarına ve kariyerlerine yönelik semantik algılarının belirlenmesi için kesitsel tarama araştırma deseninden faydalanılmıştır. Kesitsel tarama araştırma deseni belirli zaman aralığında evreni temsil eden bir örneklemeden verilerin toplanması amacıyla kullanılmaktadır (Lavrakas, 2008).

2. OSMANLI-RUS SAVAŞI VE JOHN MURRAY

2.1. Osmanlı'nın Rusya'ya Savaş İlanı ve Seferberlik

Levant'ta yaşanan sorunlar, tüccarlarla Osmanlı yönetiminin uyuşmazlıkları, Osmanlı'nın doğu sınırındaki gelişmelerin takibi, ortalama yeteneklere sahip bir diplomatın üstesinden gelebileceği problemlerdi. Murray'nin bu dönemde, bu seviyedeki sorunları çözmekte çok büyük sorunlar yaşadığı söylenemez. Onun bu dönemde en büyük sıkıntısı, İstanbul'daki sosyal hayata intibak meselesidir. Murray keyfine düşkün, Venedik gibi Avrupa'da dönemin en renkli gece hayatının hüküm sürdüğü ortama alışkın, ailesinin bir kısmı Venedik'te yaşayan bir diplomatken, Müslüman bir imparatorluğun başkenti olan İstanbul'a gelmiştir. Murray İstanbul'u hiçbir zaman sevememiş ve mümkün olan her fırsatta görevden alınmasını, Londra'dan talep etmişti. Zaten İstanbul'dan her an ayrılabilirim umudunu içinde yaşadığı için, eşi Lady Wentworth'u da İstanbul'a getirmemişti (Holmes, 2004: 952-953).

Ancak 1768'de başlayan bir siyasal kriz, Murray'nin İstanbul'dan ayrılma ümitlerini uzun süre ötelemesine neden olacaktı. Rus Çarı Katerina, siyasal hatta romantik anlamda kendisinin etkisi altında bulunan Stanislaw August Poniatowski'nin, Sejm tarafından Lehistan Krallığı'na seçilmesiyle beraber, bu ülkenin topraklarını ele geçirmeye odaklanmıştı (Butterwick, 1998: 165-169). Poniatowski, siyasal liberalleşme adı altında başlattığı süreç nedeniyle, Lehistan halkının milli mezhebi olan Katolik inancının sistemdeki üstünlüğünü kaybetmesinden ötürü milliyetçi Lehler rahatsız olmuşlardı. Polonyalı milliyetçiler Rus tesiri ile mücadele etmek amacıyla Bar Konfederasyonu'nu kurmuşlardı. Ruslar Bar Konfederasyonu'nu bastırmak için önce Haydamakları ve Kazakları kullanmışlar ancak bu birlikler de kâfi gelmeyince Rus Ordusu, Bar Konfederasyonu mensuplarını bizzat kovalamıştı. Ruslar'dan kaçan Leh milliyetçileri, Osmanlı topraklarına sığınmış ancak Lehleri takibe devam eden Ruslar, Osmanlı topraklarında içinde yer alan Balta'da büyük bir katliam gerçekleştirmişlerdi (Davies, 2016: 12-13).

Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasındaki kriz çözümlenemediği için gerilim giderek artmış ve 3 Ekim 1768'te Rus elçisi Obreskov, Divan-ı Hümayun'a davet edilerek ülkesine Bâb-ı Âli tarafından savaş ilan edildiği duyurulmuştu. Obreskov'un İstanbul'da bulunan diplomatik misyon temsilcileri arasında en samimi olduğu ve hatta ailecek görüştüğü kişi Murray idi. Rus elçisi, savaş ilanı haberini aldıktan sonra Murray'nin yanına gitmiş ve büyük bir üzüntü içinde savaş ilan edildiğine dair haberi ona aktarmıştı. (TNA, SP 97/44: 97a-97b). Bu sırada, Murray veba salgını nedeniyle Büyükdere'de bulunmaktaydı ve Obreskov haberi vermek için İngiliz elçiliğinin yazlık ikametine gelmişti. Ancak, Obreskov ertesi gün yeniden Bâb-ı Âli'ye çağrıldığında, Obreskov elçilik tercümanları, elçilik sekreteri ve kendi kişisel hizmetlileriyle beraber tutuklanarak Yedikule'ye gönderilmişti. Obreskov'un tutuklanması üzerine çocuklarının bakımını bizzat üstlenen Murray, Osmanlı hükümetine yönelik bir mektup yazmış ve Obreskov'un salıverilmesini talep etmişti. Aynı mektupta Murray, Rusya ile Osmanlı Devleti arasındaki husumetin, kendilerinin arabuluculuğuyla çözülebileceğini belirtiyor ve Osmanlı'nın aldığı savaş kararını gözden geçirmesini istiyordu. Benzeri talepleri içeren bir mektubu, Prusya elçisi Zegelin de yazmış ancak Bâb-ı Âli Zegelin'e çok sert tepki göstermişti. Murray'e karşı sergilenen tavır da oldukça sertti (TNA, SP 97/44: 102b-103a). Murray'nin üzüntüsünün iki boyutu vardı. Bunlardan birincisi diplomatikti. Lehistanlı milliyetçi Katolikler tarihsel olarak Fransa'nın desteğini almaktaydılar. Bu ülkenin Rusya'nın kontrolüne girmesinde İngiltere bakımından bir beis yoktu. Zira Britanya için bir numaralı rakip bu dönemde Fransa'ydı. Fransa'nın kıskırtmasıyla Osmanlı'nın bu oldu-bittiye engel olması Britanya'nın çıkarları ile uyuşmuyordu (Zinkeisen, 2011: 70-71). İkinci boyut bireyseldi.

Obreskov Murray'nin Pera'daki yaşamında bir aile dostuydu ve onun Yedikule gibi kötü bir şöhrete sahip olan bir zindana atılmasından büyük endişe duymaktaydı.

Osmanlılar, Rusya'ya savaş ilan etmelerine rağmen, o ana kadar hiçbir seferberlik hazırlığı yapmamışlardı. Bu durum, 1768 yazı ve sonbaharının boşa geçirilmesine neden olmuş bu sırada Rusya savaş hazırlıklarını yapmıştı. Ayrıca Osmanlı Ordusunun görünürdeki sayısı ile gerçekteki sayısı arasında büyük farklılıklar bulunmaktaydı (Jorga, 2005: 388-389). Osmanlı Ordusunun savaşa hazırsız olduğunun en açık tezahürü, 1769 Baharında gerçekleştirilen resm-i geçitti. Bu törene, diğer tüm yabancı elçilikler gibi, John Murray de gözlemci olarak davet edilmişti. Esasen Murray'nin işini yeterince ciddiyetle yapmadığını gösteren örneklerden biri bu törendir. Avusturya elçisi Franz Anton Brognard, geçiş törenini izleyebilmek için sadrazam aracılığıyla kendisine ev tahsis ettirirken, Murray ilgili törene geç kalmıştı. Britanya elçisi bu önemli töreni kaçırsa da, askerinin yürüyüşünü genel olarak gözlemleme fırsatı bulmuştu. Askerinin genel durumunu beğenmeyen Murray, Osmanlı Ordusunun bu haliyle Rus Ordusu karşısında başarılı olmasının, zor olduğu kanaatindeydi (TNA, SP 97/45: 79b-80a).

2.2. Osmanlı Mağlubiyetleri ve Çeşme Faciası

1768-1774 Osmanlı Rus Savaşı, Osmanlı İmparatorluğu için bir dönüm noktasıdır. Osmanlı İmparatorluğu, ilk kez bir Avrupalı devletle, teke tek savaşmasına rağmen mağlup olmuştur. Bu savaş Osmanlı İmparatorluğu için paradigmayı değiştirmiş Osmanlılar, kaybettikleri topraklarını geri almaktan ziyade, topraklarını korumaya çalışmışlardı. Bu amaçla Avruapa'daki ittifak sistemlerine de dâhil olmuşlardı. Binaenaleyh o döneme kadar, Osmanlı İmparatorluğu'nun en büyük rakibi Avusturya kabul edilirken, bu tarihten sonra Osmanlılar, Rusya'yı en büyük tehdit olarak algılamışlardı.

1768-1774 savaşı süresince, Britanya görünürde tarafsız kalmıştır. Ancak bu tarafsızlık, her iki tarafa da eşit mesafede kalınan bir tarafsızlık değildi. Britanya, başlangıçta siyaseten Rusya'ya daha yakın durmaktaydı. Bunun nedenlerinden biri Osmanlı Ordusunda Fransız subay ve teknisyenler bulunurken, özellikle Rus Donanmasında İngiliz amiral ve subayların yer almasıydı (Anderson, 1960: 168-173). Bununla beraber İngilizler'in en büyük ümidi savaşın olabileceğince kısa sürmesiydi. Yağlakızâde Mehmed Emin Paşa'nın da gayesi, başarılı bir sefer sonrasında, Ruslar ile bir barış yapmaktı (TNA, SP 97/45: 82a-82b). Murray, olası arabuluculuk faaliyetleri için Kral III. George'dan izin istemiş ve kendisi bu konuda yetkilendirilmişti.

Ancak 1769 yılının Eylül ayında Hotin önlerinde bekleyen Rus Ordusunu püskürtmek üzere harekete geçen Osmanlı Ordusu Dinyester nehrini geçerken aşırı yağış sonucunda köprü'nün yıkılması, bazı askerlerin nehirden boğularak şehit olması, Osmanlı Ordusunun geri çekilmesine Hotin garnizonunun da kaleyi Ruslar'a bırakmasına neden olmuştu (Uzunçarşılı, 1995: 382-383). Bu mağlubiyet savaşın uzamasına sebep olmuştu. Osmanlılar gelecek yıl bu muvaffakiyetsizliğin rövanşını alma hissiyatına kapılmışlardı. Dolayısıyla Murray'nin arabuluculuk çabası da bu safhada akim kalmıştı. Murray'nin gözlemlerine göre, Osmanlılar ancak karada veya denizde büyük bir mağlubiyete uğrarlarsa barışa ikna olabilirlerdi (TNA, SP 97/46: 82a-82b).

1770 yılı Osmanlı- Rus savaşının gidişatını net şekilde belirlemişti. Bu sene içerisinde gerçekleşen iki olay Osmanlı İmparatorluğu'nu büyük bir krize sokmuştu. Bunlardan birincisi Kartal (Larga) Muharebesiydi ki, Osmanlı Ordusu bu savaşta tarihinin en büyük hezimetlerinden birine uğramıştı. İkincisi ama Murray'i daha fazla ilgilendiren ikinci şok ise Çeşme Baskımı'ydı. Rus Baltık Filosu, İskoç Amiral Elphinston ve Amiral Spiridof'un komutasında önce Manş Denizi'ni sonrasında Cebelitarık'ı geçerek Ege'ye ulaşmıştı. Rus donanması Mora'daki Rumları kışkırttıktan sonra Güney Avrupa'ya karadan gelerek, gemilerle Akdeniz'e inen Aleksî Orlov'a bağlı gemilerle birleşti ve Türk donanmasını Batı Anadolu'ya doğru sürükledi. Ruslar Çeşme'de bulunan Türk donanmasının büyük bir kısmını yaktılar. Direnebilen ve bu ölüm kapanından kurtulabilen tek isim Cezayirli Hasan Paşa oldu (Aktepe, 1993: 288-289). Osmanlılar, bu deniz bozgunundan büyük ölçüde İngilizleri sorumlu tuttular. Olayın iki boyutu Britanya'nın faciadaki sorumluluğunu artırmaktaydı. Öncelikle Rus donanmasının başında

bir Britanyalı olan John Elphinston'ın bulunmaktaydı. Saniyen, Rus donanmasının İngilizlerin lojistik desteği olmaksızın, Manş Denizi'ni aşması ve Britanya denetiminde bulunan Cebelitarık'ı geçmeleri mümkün değildi.

Baskın sonrası Murray'nin durumunu kısmen de olsa rahatlatan hususlardan biri, Kral III. George'un, kendi izni olmadan Rus donanmasında yer alan Britanyalı subaylarla hiçbir şekilde koruma sağlanmayacağına yönelik beyanatıydı (TNA, SP 97/46: 82a-82b). Yine de bu olay Murray'e ve Britanya'ya yönelik güven duygusunu çok düşük seviyeye indirmişti. Osmanlılar olası bir sulh görüşmesinde Britanya'nın tek başına arabuluculuğunu kabul etmeyeceklerini bildirmişlerdi. Eğer Büyük Britanya arabuluculuk yapmak istiyorsa, ya Avusturya'yı veyahut Prusya'yı yanına almalıydı. Bâb-ı Âli'nin, Britanya'dan asıl talebi ise savaş gemisi satın almaktı. Osmanlı donanması Çeşme'de neredeyse tamamıyla imha edilmiş olduğundan Bâb-ı Âli, denizcilikte mahir olan Britanya'dan savaş gemisi almak istemişti. Murray ise teorikte böyle bir satış mümkün olsa bile, savaş hali ve tarafsızlık politikası nedeniyle Kral III. George'un böyle bir işlemi onaylamayacağını söylemişti (TNA, SP 97/46: 190a-191b).

3.3. Başarısız Ateşkesler ve Küçük Kaynarca

Savaşın ilerleyen yıllarında, Osmanlı ile Rusya arasındaki güç dengesi, giderek Rusya'nın lehine dönmüştü. Ruslar, 1771'de Kırım'ı istila etmişler ve Ege Denizi'ni komple abluka altına almışlardı. Ablukanın başlaması Britanya'nın da Akdeniz'deki ticari faaliyetlerine zarar vermekteydi zira İngiliz tüccarlar güvenli bir şekilde İstanbul'a mal taşıyamamaktaydılar. Bunun yanında seyr-ü sefer güvenliği genel anlamda risk altına girmişti. Britanya yönetimi, Akdeniz'deki İngiliz tüccarlarının güvenliğini sağlamak için, HMS Minerva ve HMS Pallas isimli iki savaş gemisini Akdeniz'e gönderme kararı almıştı (TNA, SP 97/47: 77a).

Ruslar Kırım'a girince, Tatarlar'dan istediği desteği alamayan Kırım Seraskeri İbrahim Paşa düşmana teslim olmak zorunda kalmıştı. Ruslar, müteakiben Tuna Deltası ve Tulcea'ya hâkim olmuşlardı (Uzunçarşılı, 1995: 410-414). Babadağ'ın da düşmesi Osmanlı kurmaylarını telaşa düşürmüştü ve 1772'de Rusya ile ateşkes yapılmasına karar verilmişti. 1772'den sonraki savaş süreci uzun ateşkesler ve Osmanlı askeri durumunun daha da nazik hal aldığı kısa çatışmalardan oluşmaktaydı.

Murray bu süreçte, Reisülküttablar ile görüşmeler yaparak, ülkesi adına arabuluculuk yapma isteğinde bulunmuş ancak tüm çabalarında başarısız olmuştu. Murray, bu başarısız çabalarından sonra Londra'ya yazdığı mektuplarda Osmanlı devlet adamlarını ikiyüzlü davranmak, rüşvet talep etmekle suçluyor ve kendi çabalarının başarısız olmasını bu duruma bağlıyordu (TNA, SP 97/45: 69a-70b). Gerçekte ise, Osmanlı devlet adamlarının kişisel davranışlarından bağımsız olarak, Osmanlı İmparatorluğu Britanya'yı samimi bulmuyor ve arabuluculuk için güvenilir bir devlet olarak görüyordu. Nitekim Fokşani'de yapılan ateşkeslerde İngiltere devre dışı bırakılmıştı. Osmanlılar, Avusturya ile Prusya'yı, Fokşani'de muhatap olarak kabul etmiş ancak Britanya bu müzakerelere dâhil edilmemişti. Bâb-ı Âli tercümanı Mr. Riso'nun, Britanya'yı dışladıkları için Murray'den özür dilemesi, bir pişmanlıktan çok diplomatik nezaketle izah edilebilir (TNA, SP 97/48: 78a-80a). Nitekim Bâb-ı Âli'nin diğer yetkilileri Murray'e bu konuda soğuk davranmaya devam etmişlerdi. Murray'nin, dokuz yıl süren elçilik döneminde padişahla sadece bir kez ve sadrazamlarla birkaç kez görüşmesi onun Osmanlı Devleti nezdinde arabulucu olamayacağını göstermekteydi.

Fokşani'deki müzakerelerden sonra, çarpışmalar devam etmiş ve 1772 sonunda yeniden çatışmalar azalınca 1773'te Bükreş'te bir kez daha ateşkes ve barış müzakereleri yapılmıştı. Bu müzakereler sırasında, Londra yönetimi Murray'den daha fazla çaba göstermesini istemekteydi. Ancak ne Murray bu müzakereler sırasında arabuluculuk adına bir başarı gösterebilmiş ne de iki taraf müzakerelerden sonuç alabilmişti. Puğaçev isyanının en etkili olduğu sırada yapılan bu müzakerelerden sonuç alınamaması, savaşın uzamasına ve Osmanlı Devleti'nin kayıplarının daha da artmasına neden olmuştu (TNA, SP 97/49: 1a-1b).

Britanya'nın bu süreç içerisinde Rusya nazarında da itibarı azalmıştı. (TNA, SP 97/47: 27a-29b). Ruslar, Britanya'nın, İsveç ile ilgili konularda, Rusya'nın taleplerine şüpheli yaklaşması ve İngiltere'nin tarafsızlık prensibi nedeniyle Rus yanlısı adımlar atmaktan, kaçınmasından hoşnut değillerdi. Özellikle 1771'den itibaren, Rusya'nın, Balkanlar'da ve Akdeniz'de dengeyi bozacak şekilde, askerî üstünlüğü sağlaması, İngiltere'nin Rusya'dan daha da uzaklaşmasına neden olmuş ancak Osmanlı ile de ilişkiler kötü olduğundan Murray iki tarafa da yaranamamıştı.

Savaşın son döneminde Sultan III. Mustafa vefat etmiş ve I. Abdülhamid tahtta çıkmıştı. Murray'nin Topkapı Sarayı'ndaki ender dostlarından biri olan Darüssaade Ağası Cevher Ağa, haberi Murray'e iletmışti. Murray'nin bu sayede padişahın vefat haberini ilk öğrenen yabancı elçi olması kuvvetle muhtemeldir. (TNA, SP 97/50: 19a). I. Abdülhamid'in cülusundan kısa bir süre sonra, Osmanlı-Rus Savaşı 20 Temmuz 1774'te imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ile noktalanmıştı. Osmanlı Ordusunun çok nazik bir durumda kaldığı ve Şumnu'da sıkıştırıldığı sırada imzalanan bu antlaşma arabulucusuz ve ateşkessiz olarak doğrudan imza edilmişti (Köse, 2006: 107-118). Antlaşma, Kırım'ın bağımsız olması ve Yedisan'ın kaybedilmesi gibi ağır kayıpları ihtiva etse de, Osmanlı İmparatorluğu'nun içine düştüğü zor durum göz önüne alınırsa, antlaşma metnindeki hükümler sahadaki olumsuz şartların müzakere masasına olan tezahürüydü.

3. 4. Savaş Sonrası Durum ve Murray'nin Vefatı

İstanbul'a kendi isteği dışında atanan ve zoraki bir şekilde görevini üstlenen Murray, eğer Osmanlı Rus-Savaşı çıkmasaydı, muhtemelen çok daha erken bir tarihte İstanbul'dan ayrılacaktı. Ancak savaşın uzaması ve savaş şartlarında elçi değiştirmenin doğuracağı sorunlar, John Murray'nin uzun süre İstanbul'da kalmasına neden olmuştu. Savaşın bitmesi İstanbul'daki günlük hayatın bir nebze normalleşmesini sağlamıştı. İran'da Kerim Han'a bağlı birlikler, Osmanlı sınırlarını ihlal etseler de, bu sorun İstanbul'un günlük hayatını etkileyecek, diplomatik misyonları alarm durumuna geçirecek ölçüde bir kriz değildi. (TNA, SP 97/50: 31a-33a).

Murray, kriz ortamı sona erdiği için İstanbul'dan artık ayrılabilceğini düşünüyordu. Ancak onu asıl harekete geçiren husus 1774 sonbaharında eşinin Londra'da ölmesiydi. Eşinden kalan, miras işleri için Londra'ya gitmesi gerektiğinden Güney Departmanı Sekreteri Lord Rochford'dan izin istemiş ve kendisine 1775 Baharında İstanbul'dan ayrılması için izin verilmişti. Murray 25 Mayıs 1775'te kendisini götürecek gemiye binmiş ve İstanbul'da olmadığı sırada boşluk oluşmaması için İzmir Konsolos'u Anthony Hayes'i, Londra'nın da onayıyla maslahatgüzar olarak görevlendirmişti. (TNA, SP 97/51: 54a). Murray'nin gemisi 27 Haziran'da Venedik'e ulaşmıştı. Murray, Lazzaretto adasında karantinaya alınmıştı. 40 günlük karantina sürecinin sonuna geldiği 9 Ağustos 1775'te Murray aniden yüksek ateşe bağlı olarak hayatını kaybetmişti (Hampshire Chronicle 4 Eylül 1775: 1). Cenazesi Venedik Lagünü'ne bağlı bir bariyer adası olan Lido'daki (Lido di Venezia) Protestan mezarlığına gömülmüştü.

SONUÇ

18. yüzyılın yükselen siyasi kuvveti olan Britanya dünyanın çeşitli bölgelerinde ticaret üsleri kurmuş ve yeni koloniler teşkil etmiştir. Farklı kıtalarda oluşturdukları bu birimlerle, küresel ticareti kontrol eden ve Dünya siyaseti üzerinde giderek daha fazla yer edinen Britanya, Levant Company vasıtasıyla Akdeniz'de de önemli bir ticarî güç olmuştu. İngilizler bu bağlamda, Osmanlı İmparatorluğu'na Doğu'daki ticaret üsleri ve kolonilerine geçişte önemli bir kapı ve büyük bir pazar olarak bakmaktaydılar. Bu düşünce doğrultusunda, Venedik'teki büyükelçileri John Murray'i, İstanbul'a atamışlar ve onun özellikle ticaret konusunda bir koordinatör gibi çalışarak başarılı olmasını ümit ediyorlardı. Londra Hükümeti'nin (Whitehall) ikinci beklentisi, Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki Fransız tesirinin, mümkün olduğunca azaltılmasıydı.

1766'da İstanbul'a pek de gönüllü şekilde gelmeyen John Murray, görev süresinin ilk iki yılında görece başarılı olmuştu. Venedik'teki görevinden elde ettiği tecrübe ile Levant Company'nin faaliyetlerine

katkı sağlamış ve Londra ile Akdeniz’de faaliyet gösteren Britanyalı tüccarlar arasında başarılı sayılabilecek bir köprü oluşturmuştu. Ancak Murray, ikinci hedefini gerçekleştirmedi başarısız kalmıştı. Murray Fransa’nın İstanbul büyükelçisi Vergennes ile rekabet edebilecek maharetle bir diplomat değildi. Yedi Yıl Savaşlarından galip ayrılmasına rağmen, Bâb-ı Âli nezdinde Britanya’nın siyasi prestiji, Fransa’dan daha azdı. Vergennes, Murray’e karşı kurduğu üstünlükle, bu farkı Fransa lehine daha da açmıştı.

1768’de Osmanlı ile Rusya arasında savaş patlak vermesi, siyasi konjonktürü tamamen değiştirmişti. Murray’nin savaş başladığı andan itibaren, temel görevi tarafsızlık politikasına bağlı olarak hareket etmek ve en kısa sürede savaşın bitirilmesine yardımcı olmaktı. Bu amaçla Murray müteaddit defalar taraflar arası arabulucu olabilmek için çaba sarf etmişti. Ancak, Osmanlı Devleti, Çeşme Faciası’ndaki Britanyalı subayların rolünden dolayı bu ülkeye güvenmiyordu. Ayrıca, Murray’nin diplomatik yetenekleri, Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya’yı aynı masaya oturtmak için çok yetersiz seviyedeydi. Kendisinin bir diplomat olarak güçlü yanı ise analiz gücü olup, pek çok olayda tahminleri gerçekleşmişti.

Murray ortalama yeteneklere sahip bir diplomat olarak, savaş ortamının zorlu politik şartlarında zorlanmış ve huzursuz bir elçilik dönemi geçirmişti. Murray, özel işlerini halletmek için Londra’ya giderken uğradığı ve ömrünün en mutlu yıllarını yaşadığı Venedik’te hayata gözlerini yummuştu. Murray’nin elçilik döneminin belki Britanya diplomasine en büyük katkısı, Osmanlı Devleti’nin Britanya diplomatik sistemi açısından ne kadar kritik role sahip olduğunun anlaşılmasıydı. Britanya, doğudaki koloni ve sömürgelerine giden yolu kontrol eden Osmanlı İmparatorluğu’nun, Rusya tarafından istilaya uğramamasını merkeze alan bir dış politikayı Başbakan William Pitt’den itibaren benimsemişti.

KAYNAKÇA

- Aktepe, M.M., (1993). “Çeşme Vaka’sı”, İslam Ansiklopedisi 8, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Anderson, M. S., (1960). British Officers in the Russian Army in the Eighteenth and Early Nineteenth Century. *Journal of the Society for Army Historical Research* 38/156, 168-173.
- Berridge, G.R. (2009). *British Diplomacy in Turkey, 1583 to the Present: A study in the Evolution of the Resident Embassy*, Leiden: Brill Publishers.
- Butterwick, R. (1998). *Poland's Last King and English Culture: Stanisław August Poniatowski, 1732-1798*, Oxford: Clarendon Press.
- Cezzar, M. (1963). Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribat Yapan Yangınlar ve Tabii Afetler. *Güzel Sanatlar Akademisi Türk San’atı Tarihi ve İncelemeleri I*, 327-414.
- Çeşmizâde Mustafa Reşid, (1993). *Çeşmi-zâde Tarihi* (haz. Bekir Kütükoğlu), İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.
- Davies, B. L. (2016). *The Russo-Turkish War, 1768-1774: Catherine II and the Ottoman Empire*, London: Bloomsbury Publishing Plc.
- Davies, N. (2006). *Avrupa Tarihi*, (çev. Mehmet Ali Kılıçbay) İstanbul: İmge Yayınları.
- Friday’s and Saturday’s Posts, (2 Aralık 1766). *Leeds Intelligencer*, 669/2.
- Grenville R. (1852). *The Grenville Papers: Being the Correspondence of Richard Grenville*, London: John Murray Press.
- Holmes Z. (2004). “Murray John”. *Oxford Dictionary of National Biography*, 39, 952-953.
- Köse, O. (2006). *Küçük Kaynarca Antlaşması*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Letters from Constantinople, (14 Temmuz 1766). *Salisbury and Winchester Journal*, 1479/1.
- Jorga, N. (2005). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi IV*, (çev. Nilüfer Epçeli), İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Mckay- Scott H.M. (2011). *Büyük Devletlerin Yükselişi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- McLean G.-Matar N., (2021). *İngiltere ve İslam Dünyası 1558-1713*, (çev. Bilal Genç), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Murphy, Orville T. (1982). *Charles Gravier, Comte de Vergennes: French Diplomacy in the Age of Revolution, 1719-1787*. New York: New York Press Albany.

Rady, M. (2021). Habsburglar, (çev. Cem Demirkan), İstanbul: Kronik Yayınları.

Thursday Post, (4 Eylül 1775). Hampshire Chronicle: 159/1.

Uzunçarşılı, İ.H. (1995). Osmanlı Tarihi IV/I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Wood. A.C. (1964). A History of Levant Company, Oxford, Oxford University Press.

Zinkeisen, J.W., (2011). Osmanlı İmparatorluğu Tarihi 5, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Diğer Kaynaklar (Arşiv)

The National Archives (TNA): Public Record Office [PRO]. (Transcripts etc from Venetian Archives. Relazioni: Ambassadors' Reports. Reports of Turkey II: PRO 31/14/115).

The National Archives (TNA): State Papers [Venice] 99: (SP 99/66: 174a-183b), (TNA, SP 99/69: 321a).

The National Archives (TNA): State Papers [Archives of British legations] 105: (SP 105/99: 303a).

The National Archives (TNA): State Papers [Turkey] 97: (SP 97/42: 202a), (SP 97/43: 42a), (TNA, SP 97/43: 44b-45a), (TNA, SP 97/47: 181a-181b), (TNA, SP 97/43: 148a-149b), (TNA, SP 97/44: 97a-9b), (TNA, SP 97/44: 102b-103a), (TNA, SP 97/45: 79b-80a), (TNA, SP 97/46: 82a-82b), (TNA, SP 97/46: 190a-191b), (TNA, SP 97/45: 69a-70b), (TNA, SP 97/47: 27a-29b), (TNA, SP 97/49: 1a-1b), (TNA, SP 97/50: 19a).

EXTENDED SUMMARY

Purpose

This paper intends to evaluate the tenure of John Murray, who was appointed Britain's ambassador to the Ottoman Empire in 1765. Furthermore, British Eastern Mediterranean policy was attempted to be examined in the person of Murray. Another main purpose of the study is to examine the diplomatic environment in Istanbul in the second half of the 18th century. An attempt was made to understand the diplomatic objectives of the Bâb-ı Âli (Sublime Porte), daily life in Istanbul and the effects of the Russo-Ottoman War of 1768-1774 on social life.

Methodology

In this study, a period analysis was made based on documents and notebooks relating to the Ottoman Empire in the British National Archives. In the National Archives, the main source about the Ottoman Empire in the 18th century is the State Papers (SP) classification of Turkey with code number 97. The documents relating to Murray's years in office are concentrated in the classifications between SP 97/42 and SP 97/51. In addition to this, the main sources written by Ottoman historians, newspapers of the time and research works were also used. Thereby, an attempt was made to transfer and objectively evaluate the vision of the embassy's activities from the Ottoman perspective and the views of British foreign affairs.

Findings

Britain was the emerging power of the 18th century politically and economically. The British owe their rise to their mercantilist policies and the trading network they have created around the world. British diplomatic missions were also structured in line with this commercial network. Ambassadors were appointed from London and consuls were determined from among local merchants in the region. Within the Ottoman Empire, there were British consuls in Aleppo, Izmir and Cyprus. John Murray worked without much trouble in a relatively easy mission like Venice, which had lost its political claim and quality of being a great power. After a long and fruitful period of service here, he was assigned to Istanbul, where he had a much more difficult task. The main duty of John Murray, who was appointed to his mission in Istanbul in 1766, was to ensure the successful performance of the Levant Company's activities and to coordinate between London and the Levant Company. Murray's second task was to reduce the influence of Britain's main rival France, on the Ottoman Empire.

Murray was relatively successful in the first two years in office. Although the Levant Company encountered some minor difficulties within the borders of the Ottoman Empire, it continued its activities in general with success. Conversely, Murray was unsuccessful in his rivalry with the French Ambassador Vergennes. Vergennes, who was a brilliant diplomat, and the prestige of France in presence of Sublime Porte in this period was much higher than that of Great Britain and Murray. Murray was unable to end French supremacy during his tenure.

The Russo-Ottoman War of 1768-1774 had completely changed daily life and diplomatic balance in Istanbul. Murray's good relations with the Russian ambassador Obreskov, the participation of British sailors in the Battle of Chesma, caused the Ottoman Empire to have a negative attitude towards Murray. During the war, London had adopted a policy of neutrality. Because the change in the status quo and the war environment in the Mediterranean were hurting British commercial interests in the region. In this context, Murray has tried several times to mediate between the parties, but each time he has failed. Although Britain maintained its policy of official neutrality throughout the war, the London Government (Whitehall) adopted a policy in line with Russia in the early years of the war. After Russia gained great superiority at sea and on land against the Ottoman Empire, Britain adopted a more pro-Ottoman policy. However, until the end of the war, British influence remained limited. It cannot be said that Murray was very successful in establishing a dialogue with his interlocutors in the Ottoman Empire.

Murray not only observed the war, but also broadcast his observations on daily life in Istanbul, especially the earthquake and plague epidemic. Murray is an expert observer of these kinds of observations, and many of his personal predictions have come true in the future. Most of his reports to the Southern Department have been published in the British newspapers.

After the signing of the Treaty of Kucuk Kaynarca in 1774, Murray's workload was lightened. However, the death of Murray's wife, Lady Wentworth, had prompted him to seek permission to take care of his personal affairs. In the spring of 1775, Murray left Istanbul for London, but firstly he went to Venice, which was a transit station for him. Here he died of still unknown causes and was buried in the Anglo-Protestant cemetery of the Lido.

Conclusion and Discussion

John Murray served as the ambassador of Great Britain to Istanbul for 10 years officially and practically for 9 years. Murray was an ambassador with overall average ability. Murray was able to handle the situation in times of peace and when commercial activities were at the forefront. However, the tense environment of the Russo-Ottoman War created a difficult conjuncture for him to overcome. Murray had difficulties in establishing a dialogue with the Ottoman government. His mediation efforts were largely unsuccessful.

Britain, which claims to be a global power and attaches great importance to safe passage in the Mediterranean for this purpose, has experienced Murray's inability to show the desired performance. British foreign affairs had a clearer understanding of how fundamental and strategic the Ottoman Empire was during its ambassador. After Murray, they sent ambassadors with higher-level skills to the Ottoman Empire. In this context, the British policy of protecting the territorial integrity of the Ottoman Empire against Russia, emerged after this period which lasted until the Treaty of Berlin of 1878.